

condition and is not a general recognition Tereverko approaching engineering famous founder of aerobatics, the master aircraft P.M. Nesterov. As a conclusion, the author argues that Tereverko became one of the best glider of his time.

Key words: G.S. Tereverko, glider, glider pilot, airman, aeronautics, Tiflise.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Державний архів Черкаської області, ф.3990, оп.1, спр.27, 6 арк.
2. Эльза Ломидзе. Горький ветер забвения... // *АиФ Тбилиси*. - № 11 (443). – 2011. – С.45-52.
3. Ляховецький М. Відзначити пам'ять талановитого умільця // *Уманська зоря*. – 1962. - №13. - С.4.
4. Ляховецький М. Вулиця Тереве́рка в Тбілісі // *Черкаська правда*. – 1963. – №285. - С.4.
5. Ляховецький М. Талановитий український умілець // *Уманська зоря*. – 1961. - №76. - С.3.
6. Ляховецький М. Талановитий умілець // *Черкаська правда*. – 1963. – №123. - С.4.
7. Ставнічук К. Висока мрія - ціною в життя. Інтернет ресурс // <http://avia.biz.ua/news/konkurs/2200-visoka-mriya-tsinouu-v-zhittya/>
8. Тереве́рка – піонер блакитного океану // *Черкаська правда*. - №3. – 1972. – С.3.
9. Хечинов В.К. История летания в Грузии. – Тифлис: Техника баширома, 1935.- С. 107.
10. Шавров В.Б. История конструкций самолетов в СССР до 1938 года. – 3 изд., исправл. – Москва: Машиностроение, 1986. -752 с., ил.

УДК 001.891+378.12:632.9(477)

С.В. Нижник

ОСНОВНІ ЗАСАДИ НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВПЛИВ В.Ф. ПЕРЕСИПКІНА НА РОЗВИТОК УМАНСЬКОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ІНСТИТУТУ

Анотація: В статті комплексно досліджено основні засади науково-організаційної діяльності та вплив В.Ф. Пересипкіна на розвиток Уманського сільськогосподарського інституту (1946–1952), його педагогічна та директорська діяльність. Визначено та висвітлено передумови та особливості розбудови установи, формування основних напрямів досліджень та досягнення колективу, очолюваного В.Ф. Пересипкіним.

Як висновок, автор зазначає, що успішність наукових та організаторських результатів дають підстави стверджувати, що на посаді директора інституту учений проявив високий професіоналізм та надзвичайний талант організатора та педагога, а підбір кадрів забезпечив належну ефективність роботи.

Ключові слова: Уманський сільськогосподарський інститут, В.Ф. Пересипкін, захист рослин, професійна підготовка.

Умань – це одне з найкрасивіших й наймальовничіших провінційних міст України, особливий колорит якого виявляється у тісному переплетінні минувшини і сучасності. На живописній околиці якого, поряд з відомим старовинним дендропарком «Софіївка», розмішений один із найстаріших вищих навчальних закладів України – Уманський національний університет садівництва. Згідно Царського указу було затверджено постанову про відкриття садових закладів у Росії (9 лютого 1842 року), завданням якого було готувати висококваліфікованих садівників і досвідчених науковців у галузі садівництва. На той час це був єдиний у країні вищий навчальний заклад такого напрямку. Надзвичайно важливе значення для розвитку вітчизняної науки мають наукові доробки учених вищих навчальних закладів України, адже розвиток науки також залежить і від неупередженого висвітлення

життя і творчості наших видатних науковців, віднайдення та повернення із забуття фактів, подій, наукових здобутків.

Кожна висвітлена сторінка історії навчального закладу збагачує сучасну аграрну школу і може бути гідним прикладом для сьогоднішніх педагогів, оскільки в світі кращий досвід не втрачає актуальності.

Розумом, працею й талантами жителів твориться слава історія Уманщини. До корифеїв, що залишили безцінну наукову спадщину належить постать Володимира Федоровича Пересипкіна – людини непересічної, вмілого організатора та педагога. Його основні положення наукового доробку не втратили свого значення для науки й нині.

Окремого дослідження, присвяченого персоналії вченого у галузі захисту рослин в історичній науці, не проводилося. Діяльність ученого на посаді директора Уманського сільськогосподарського інституту не висвітлювалася науковцями, лише автори деяких видань, зокрема І.М. Карасюк [2, 3], І.І. Білоус [1] подають відомості про В.Ф. Пересипкіна, зазначаючи його участь у становленні та організаційній діяльності інституту. У довідкових виданнях [10]; збірниках тих наукових установ, з якими була пов'язана доля вченого [11]; у біобібліографічному покажчику з нагоди 85-річчя від дня народження ученого в серії «Академіки Української академії аграрних наук» [4]; у спогадах його учнів, колег [11] є згадка про Уманський період діяльності академіка В.Ф. Пересипкіна. Тому метою дослідження є комплексне висвітлення розвитку та діяльності інституту під керівництвом академіка В.Ф. Пересипкіна. Відповідно до поставленої мети визначено наступні завдання: на основі архівних та опублікованих матеріалів дослідити діяльність Уманського сільськогосподарського інституту під керівництвом академіка В.Ф. Пересипкіна, оцінити його внесок у становлення та організацію наукової діяльності закладу.

Тривалий час доля В.Ф. Пересипкіна – вченого у галузі захисту рослин, фітопатології, доктора біологічних наук, професора, академіка Української академії аграрних наук була тісно пов'язана з Уманню та безпосередньо з Уманським сільськогосподарським інститутом (нині Уманський національний університет садівництва).

У винятково важкі роки повоєнної відбудови Уманський сільськогосподарський інститут та й в подальший його розвиток вніс Володимир Федорович Пересипкін, який з 11 червня 1946 р. займав посади заступника директора з навчальної і наукової роботи і обраний завідувачим кафедрою фітопатології, а з 1948 року очолював інститут [9, с.135].

У зв'язку із зростаючими потребами народного господарства в кадрах перед вищою школою стояло завдання не лише поповнити їх втрати під час війни, а й значно збільшити випуск молодих спеціалістів.

Для організації повноцінного набору студентів при інституті організовуються підготовчі курси для абітурієнтів. На ці курси в першу чергу запрошувалися колишні солдати й офіцери, що повернулися з армії. Організація курсів дала змогу вже в перші повоєнні роки здійснити повноцінний набір студентів.

В період керівництва Володимира Пересипкіна відбудовуються зруйновані окупантами навчальні корпуси, а в 1952 році завершується будівництво головного навчального корпусу, студентських гуртожитків, житлових будинків та інших приміщень.

Тривало комплектування кафедр і факультетів викладацьким складом. Запрошуються до роботи в інституті професори І.Г. Дирда-Лукін, згодом – І.М. Еремєєв, з 1955 р. – С.М. Бугай на кафедрі рослинництва, Я.М. Фішман на кафедрі хімії, Ю.М. Шило на кафедрі тваринництва, С.Е. Грушевий на кафедрі захисту рослин. За сумісництвом на кафедрі агрохімії і ґрунтознавства продовжує працювати член-кореспондент АН УРСР професор П.Л. Власюк, на кафедрі плодівництва – заслужений діяч наук РРФСР професор П.Г. Шитт. На посаду декана агрономічного факультету прибув М.Ф. Янушкін, завідуючого кафедрою овочівництва і декана плодоовочевого факультету доцент М.В. Ллексеєва, доцента цієї кафедри – К.Н. Розгон, зав. кафедри селекції плодкових і овочевих культур – А.М. Десятов, селекції польових культур – Л.А. Головцов, доцента кафедри рослинництва – Г.І. Мусатов, доцента кафедри мікробіології – С.А. Самцевич і М. Ф. Ремінець, зав.

кафедрою ботаніки – В.Ф. Ніколаєв; повертаються з армії зав. кафедрою хімії І.М. Демченко, зав. кафедрою фізики М.С. Нічик, на кафедру хімії запрошуються Б.С. Пучковський і М.І. Левітас, механізації сільського господарства – Г.І. Фіщенко, а потім В.Г. Красько, на кафедру організації – В.С. Ліневич, А.О. Мірошник, на кафедру тваринництва – О. Ф. Гончаров і В.П. Колоній, на кафедру фізіології рослин – С.Е. Сапаций, захисту рослин – А.С. Соболев та інші [3, с.103]. Високі моральні якості керівника та організаторські здібності викликали повагу в колективі.

Велику увагу директор В. Пересипкін приділяв відновленню та розширенню наукової роботи. Колектив викладачів працював над проблемами розробки ефективних заходів підвищення врожайності польових, плодоовочевих і овочевих культур, раціонального використання добрив, поліпшення якості кормів, підвищення продуктивності тваринництва, поліпшення організації і оплати праці в сільськогосподарському виробництві. Так, В.Ф. Пересипкін проводить наукові дослідження над використанням десорбційно-газового методу проти хвороб льону, виконує другу авторську публікацію у науковому бюлетені.

Залучення студентів до наукової роботи створило передумови для організації при кафедрах студентських наукових гуртків, які згодом об'єдналися в наукове студентське товариство [1, с.75].

У 1948 р. при інституті відновлено підготовку наукових кадрів через аспірантуру. Першими післявоєнними аспірантами були Н. Е. Попова, І.Ф. Краснощок, О. П. Данилевський, І. М. Карасюк та ін. [8, с.16].

Особливе місце того часу займала пропаганда наукових знань. Вона була невід'ємною складовою частиною виховання трудящих, дієвою зброєю боротьби з свідомості людей, могутнім засобом поширення ідей широких народних мас міста і села.

«Пропаганда природничо-наукових знань, – вказував ЦК ВКП (б) в своїй постанові" про організацію науково-освітньої пропаганди, прийнятому в 1944 році, "набуває в нинішніх умовах особливо важливе значення у справі подальшого підйомом культурного рівня широких верств трудящих і подолання пережитків безкультур'я, забобонів і забобонів». Центральний Комітет зобов'язав організації якомога ширше розгорнути пропаганду наукових знань. Виконуючи ці вказівки, згідно наказу по Уманському сільськогосподарському інституті від 9 січня 1948 року було створене Бюро пропаганди УСГІ, де доцент В.Ф. Пересипкін очолив роботу з обласними організаціями.

Відновлюється робота заочного факультету. В 1949 р. відбувся перший післявоєнний випуск спеціалістів, що здобули вищу освіту через факультет заочного навчання.

В.Ф. Пересипкін підтримував зв'язки з вченими та практиками. Удосконалювалася науково-виробнича база — навчально-дослідне господарство інституту. В 1950 р. загальна площа його земельних угідь становила 1386,5 га, в тому числі 583,7 га орних земель, 457 га лісів, 200,8 га садів і ягідників, 32,9 га розсадників, 5,1 га виноградників, 25 га зайнято городніми культурами [1, с.73]. Посіви польових культур у навчальному господарстві мали виключно насінницьке призначення, що дало змогу забезпечити всі господарства регіону повноцінним високоякісним насінням і на цій основі значно підвищити врожайність культур.

Поряд з підготовкою агрономічних кадрів на стаціонарних агрономічному і плодоовочевому факультетах і без відриву від виробництва на факультеті заочної освіти щороку в осінньо-зимовий період при інституті організуються постійно діючі курси підвищення кваліфікації агрономів з виробництва. Курси закінчили понад 1000 спеціалістів. Навчання агрономів на них позитивно впливало на поліпшення виробничої діяльності, тих господарств, які надсилали своїх працівників для підвищення кваліфікації. Активна праця курсантів і випускників на виробництві, впровадження в господарствах регіону досягнень науки і виробничої практики молодими агрономами, що кожного року поповнювали ряди спеціалістів сільського господарства, поступово підносили авторитет вузу. Він став активним учасником районних, обласних і республіканських виставок, які

щоосені після завершення збирання врожаю організовувалися місцевими органами управління сільським господарством.

Дальший розвиток сільськогосподарського виробництва поставив нові вимоги до підготовки молодих спеціалістів, поліпшення навчання на курсах підвищення кваліфікації. В 1948 р. відбувається перехід інституту на 5-річний строк навчання [3, с.105]. Здійснюються заходи щодо поліпшення навчальної і наукової діяльності кафедр інституту. Вони забезпечуються новими приладами, апаратами, реактивами, створюються нові лабораторії: електронної мікроскопії, спектрографічного аналізу, ізотопів, утримання ґрунту в садах та інші. На деяких кафедрах організовуються музеї — ґрунтознавства, мінералогії та ґрунтотворних порід, захисту рослин тощо.

Зростає увага до практичної підготовки майбутніх спеціалістів, навчання тісно поєднується з фізичною працею на виробництві. Для цього в навчальному господарстві виділялися спеціальні поля, на яких студенти самі вирощували цукрові буряки, кукурудзу, овочеві та плодові культури. Це давало змогу проводити виробниче навчання і практику безпосередньо на полях, у садах і на городі в тісному поєднанні навчання з виробничою діяльністю. Тут же студенти проводили відповідні дослідження за програмами, які розробляли кафедри та окремі викладачі, вели фенологічні спостереження, лабораторні аналізи.

На посаді директора інституту В.Ф. Пересипкін не покидає викладацьку діяльність, для студентів першого, другого та третіх курсів агрономічного і плодоовочевого факультетів розробляє та видає методичні вказівки із захисту рослин для навчальної практики [6].

Разом з поліпшенням навчального процесу поглиблювалися наукові дослідження, розширювалася їх тематика, збагачувався зміст. У плідівництві продовжуються дослідження, пов'язані з вивченням нових підщеп яблуні (ст. викладач Г. В. Бабенко), проводиться селекційна робота із створення нових сортів плодово-ягідних культур. Триває вивчення системи живлення плодових дерев залежно від способів обробітку і утримання ґрунту в садах, використання добрив і способів їх застосування (професор С. С. Рубін, аспіранти І. Ф. Краснощок, О.С. Андрієнко та ін.) Розробляються заходи щодо захисту рослин від шкідників і хвороб, вивчаються методи боротьби з капустяними баридами (ст. викладач О.Ф. Григорович), причини загибелі озимого ріпаку та умови його зимівлі (доцент В. Ф. Пересипкін), причини захворювання кукурудзи зоною (сажкою) і заходи боротьби з нею (професор С. Е. Грушевий). В овочівництві тривають дослідження з біології і технології вирощування овочевих культур: ущільнення посівів картоплі квасолею (доцент І.П. Жабикін), біології цибулі та часнику (доцент М. В. Алексеева). У декоративному садівництві й лісорозведенні ведеться селекційна робота з тополею (доцент М. І. Бондаренко), вивчаються можливості розмноження верби насінням, виділяються форми декоративної горобини, удосконалюється технологія садіння дуба в лісових смугах (аспірант О.П. Данилевський), інтродукція і селекція квіткових багаторічних і цибулинних культур (доцент В. Ф. Ніколаєв) [3, с. 107].

Результати цих досліджень були опубліковані в наукових працях Уманського сільськогосподарського інституту. Крім того, видано ряд монографій, підручників, брошур. Так, В.Ф. Пересипкін – «Методические указания по защите растений для учебной практики студентов 1, 2 и 3 курсов агрономического и плодоовощного факультета» (1950 р.) [6], «Агровказівки по олійних культурах для колгоспів Української РСР на 1952 рік (1952 р.) [3], професор П.А. Власюк — «Применение марганца для увеличения продуктивности сельскохозяйственных растений» (1949 р.) та ін.; професор С.Е. Грушевий — «Мери борьбы с болезнями табачной рассады» (1949 р.), «Болезни табака и системы мероприятий по борьбе с ними» (1950 р.), «Болезни табака и махорки» (1951 р.), «Бактериозы табака и махорки» (1951 р.); професор С.С. Рубін — «Система догляду за ґрунтом в садах» (1949 р.), «Удобрение плодовых и ягодных культур» (1949 р.), «Загальне землеробство» (1950 р.) та ін.

Володимир Пересипкін був засновником наукової школи кафедри захисту і карантину рослин Уманського сільськогосподарського інституту. Саме він започаткував роботи з

розробки агротехнічного та хімічного методів захисту рослин, зробив значний внесок у вчення про імунітет.

У 1952 році Володимир Федорович Пересипкін переїздить до Києва, де обійняв посаду директора і завідуючого кафедрою фітопатології Київського сільськогосподарського інституту [4].

У автобіографічній розповіді «Життя прожити – не поле перейти» заслужений працівник освіти України, почесний ґрунтознавець Українського товариства ґрунтознавців та агрохіміків, академік МАЛО, доктор сільськогосподарських наук, заслужений професора Уманського ДАУ Іван Маркіянович Карасюк, якому пощастило бути учнем В.Ф. Пересипкіна згадує про вчителя як «прекрасного знавця фітопатології, він вселяв у нас віру, що всі хвороби рослин можна подолати, якщо вести з ними ефективну боротьбу при одночасному підтриманні належної чистоти навколишнього середовища» [2].

Нині основною метою освіти, відповідно до Закону України «Про освіту» – є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими працівниками. Саме ці людські цінності намагався прищепити студентам Володимир Федорович Пересипкін більше ніж півстоліття тому.

Слід підкреслити, що успішність наукових та організаторських результатів дають підстави стверджувати, що на посаді директора інституту учений проявив високий професіоналізм та надзвичайний талант організатора та педагога, а підбір кадрів забезпечив належну ефективність роботи. Велика наукова ерудиція, енергійна практична діяльність, прекрасні людські якості – сердечність, доброзичливість, порядність, чуйність, нетерпимість до недоліків – створили Володимир Федоровичу незаперечний авторитет і повагу з боку вчених, агрономів, студентства.

Нижник С.В. Основные принципы научно-организационной деятельности и влияние В.Ф. Пересыпкина на развитие Уманского сельскохозяйственного института.

Аннотация: В статье комплексно исследованы основные принципы научно-организационной деятельности и влияние В.Ф. Пересыпкина на развитие Уманского сельскохозяйственного института (1946–1952), его педагогическая и директорская деятельность. Определены и освещены предпосылки и особенности развития учреждения, формирование основных направлений исследований и достижения коллектива, возглавляемого В.Ф. Пересыпкиным.

Как вывод, автор отмечает, что успешность научных и организаторских результатов дают основания утверждать, что в качестве директора института учений проявил высокий профессионализм и удивительный талант организатора и педагога, а подбор кадров обеспечил надлежащую эффективность работы.

Ключевые слова: Уманский сельскохозяйственный институт, В.Ф. Пересыпкин, защита растений, профессиональная подготовка.

Nyzhnyk S. Basic principles of scientific and organizational activities and the impact of VF Peresyppkina on the formation of Uman Agricultural Institute.

Abstract: The article centers around the basic principles of scientific and organizational activities and impact V. Peresyppkin the development of Uman Agricultural Institute (1946–1952), his teaching and Rector's activities. Identified and highlighted background and features building institutions forming the main research areas and achieve team headed by V. Peresyppkin.

In conclusion, the author notes that the success of research and organizational results give reason to believe that as director of the Institute scientist showed high professionalism and extraordinary talent organizer and teacher, and has provided adequate staffing efficiency.

Key words: Umansky Agricultural Institute, V. Peresyppkin, plant protection, training.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Белоус И.И. Уманский ордена Трудового Красного Знамени сельскохозяйственный институт имени А.М. Горького 1844 – 1974 / И.И. Белоус. – К., 1976. – 92 с.
2. Карасюк І.М. Життя прожити – не поле перейти / І.М. Карасюк. – К.: Нічлава, 2003. – 360 с.
3. Карасюк І.М. Уманський сільськогосподарський інститут (1844-1994): 150 років / І.М. Карасюк. – К.: Вища школа, 1994. – 206 с.: іл.
4. Пересипкін Володимир Федорович: біобібліогр. покажч. наук. праць за 1938-1998 роки / УАН Центр. наук. с.-г. б-ка, Нац. аграр. ун-т; упоряд.: Т.Ф. Дерлеменко, Д.В. Устиновський, Л.А. Кириленко. – К.: Аграрна наука, 1999. – 88 с.; порт. – (Біобібліог. сер. «Академіки Української академії аграрних наук»).
5. Пересыпкин В.Ф. Итоги работ по изучению культуры озимого рапса за 1947 – 1948 гг. // Сб. науч. тр. Уман. с.-х. ин-та. – К., 1949. – Вып. 10. – С. 49– 56.
6. Пересыпкин В.Ф. Методические указания по защите растений для учебной практики студентов 1, 2 и 3 курсов агрономического и плодоовощного факультета // Программа и методические указания к проведению учебной практики студентов Уманского сельскохозяйственного института. – Умань, 1950.
7. Уманский ордена Трудового Красного Знамени сельскохозяйственный институт имени А.М. Горького / відп. за вип. І.М. Карасюк. – К.: Реклама, 1968. – 115 с.
8. Уманский сельскохозяйственный институт: монографический очерк. – Черкассы, 1957. – 66 с.
9. Уманський державний аграрний університет: історія, сьогодення, славетні імена. – К.: Грамота, 2009. – 296 с.
10. Учені вузів Української РСР: довідник / уклад.: В.М. Попов та ін. – К., 1968. – 516 с.
11. Фітопатологія: сучасність та майбутнє: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчя з дня народження В.Ф. Пересипкіна (16-18 жовтня, м. Київ). – К., 2014. – 104 с.

УДК94(477.46)(092)

З.В. Священко

ВОЛОДІННЯ В. КАЛИНОВСЬКОГО НА УМАНЩИНІ

Анотація: У статті йде мова про шляхтича герба «Калинова», старосту брацлавського і вінницького (1599-1613), а також звенигородського (1606), який у 1609 р. став власником Уманщини та його роль у колонізації краю. Автор аналізує характерні особливості господарювання В. Калиновського на території краю; наголошує на тому, що встановлення контролю над Уманщиною дозволяло В.Калиновському зосередити в своїх руках контроль за мобілізацією земель місцевої шляхти і при зубожінні чи згасанні останньої скуповувати її землі. Зроблено висновок, що Уманщина для Калиновських була важливим джерелом прибутків, магнат використовував природні багатства своїх володінь для власного збагачення.

Ключові слова: Уманщина, В. Калиновський, польська колонізація, шляхта, господарювання.

Історія поляків та українців є тісно переплетеною. Це певною мірою пояснює та обумовлює значні взаємовпливи і взаємозалежності обох народів. Водночас таке взаємозбагачення й мирне співжиття часто-густо супроводжувалося непорозуміннями, котрі й сьогодні не мають повноцінного висвітлення та вирішення.

Однією з цікавих спільних тем української та польської історій є історія проникнення польської шляхти на українські землі, зазвичай, в українській історіографії визначеною поняттям полонізація [1, с. 374]. На початку XVII ст. польська колонізація Уманщини